

Outi Korhonen, FM, tohtorikoulutettava
Outi.Korhonen@student.oulu.fi
Oulun yliopisto, historiatieteet

Hailuotolaisten kaukokalastus Ruotsin puoleisilla pyyntipaikoilla Haminan rauhan jälkeen

Hailuotolaiset ovat aikoinaan liikkuneet pitkillä kaukokalastusmatkoilla laajalla alueella Perämerellä. Heidän vanhaa elämäntapaansa voidaan pitää liikkuvan pyyntikulttuurin merellisenä muotona. Hailuotolaisille suuri muutos oli Haminan rauhan raja, joka rajoitti ja vaikeutti heidän perinteistä kaukopyyntiään. Pitemmän päälle raja ei pystynyt pidättelemään heitä, sillä pyyntioikeuden puolesta taisteltiin ja esivallan kieltoja uhmattiin.

Kaukokalastuksen perinteet olivat vahvat ja ikivanhat. Hailuotolaisten tiedetään tehneen kalastusmatkoja Malurin saarelle Tornion edustalle ainakin 1600-luvulta alkaen. 1700-luvulla silakanpyynti Perämeren eri saarilla oli heidän tärkeimpiä elinkeinojaan. Kaukaisimpia pyyntimatkojen kohteita olivat Tornion saaristossa sijaitsevat Maluri ja Sanskeri, ja lisäksi toisinaan on mainittu Gunnern ja Letto sekä Luulajalle kuulunut Rödkalla. Silakkaa pyydettiin pauhoilla saarten ympäristössä loppukesällä ja syksyllä. Kalastussaaret toimivat tukikohtina, joissa hailuotolaisilla oli omat kalamajansa ja -aittansa. He osallistuivat satamakokouksiin ja maksoivat kymmenyksiä Tornion kirkkoherralle.

Valtakunnanrajan tulo Pohjanlahdelle vuonna 1810 oli näin ollen kova isku, sillä useat tärkeät kalastuspaikat jäivät tuolloin rajan taakse. Periaatteessa tämä esti kalastuksen Ruotsin puolella, mutta vanhat perinteet eivät katkenneet helposti. Kielloista huolimatta hailuotolaiset jatkoivat kalastusmatkoja Ruotsin puolelle jääneille saarille. Välillä he anoivat kalastusoikeuden virallista palauttamista, minkä Ruotsin viranomaiset ehdottomasti kielsivät. Siitä huolimatta hailuotolaiset uhmasivat kieltoja ja jatkoivat kalastusta Ruotsin alueella. Ruotsalaiset kalastajat puolestaan alkoivat nähdä hailuotolaiset kilpailijoina ja tunkeilijoina. He valittivat ulkomaalaisten tunkeutumisesta kalavesilleen ja yrittivät kieltää näiden tulon. Lopulta 1840-luvulla hailuotolaisten itsepintaisuus palkittiin, ja he saivat oikeuden kalastaa vanhoilla pyyntipaikoillaan, kunhan hankkivat itselleen passit ja asioivat Haaparannan tullissa. Kaukokalastus väheni kuitenkin 1800-luvun kuluessa ja loppui kokonaan 1900-luvun alussa.

Perämeren kalastuksesta on olemassa melko vähän tieteelliset kriteerit täyttävää historiantutkimusta, ja tämänhetkinen kuva hailuotolaisten kalastuksesta 1800-luvulla on varsin epämääräinen. Aiemmin käyttämättömän arkistoaineistojen avulla on mahdollista rakentaa uudenlainen tulkinta kalastajien toiminnasta uudessa tilanteessa, jossa valtakunnanraja muutti heidän työskentelyolosuhteitaan huomattavasti. Kalastusoikeuskysymystä on käsitelty erityisesti Oulun lääninkanslian kirjeenvaihdossa, pitäjänkokousten pöytäkirjoissa sekä tuomiokirjoissa.